

Vogelparadijs Oostelijke Rodopen

Ben je op zoek naar de Balkansperwer of Rouwmees? Dan is een bezoek aan de Oostelijke Rodopen (Bulgarije) zeker aan te raden, maar er zijn meer redenen voor vogelaars om dit gebied te bezoeken. Zo blijf je tijdens zonnige dagen omhoog kijken. Vale Gieren, Zwarte Ooievaars en vele andere soorten roofvogels doen je steeds naar verrekijker of telescoop grijpen. Toch is het advies om niet te lang op dezelfde plek te blijven hangen. Als gevolg van een grote landschappelijke verscheidenheid maak je overal weer kans op andere soorten. Van kale rotsen, via open steppen, naar met struiken begroeide graslanden en via struwelen en

kreupelhout naar oude bossen. Het hele pallet aan begroeiingsvormen is aanwezig en dan ook nog eens op een zeer gevarieerde ondergrond en van droog naar nat, want het gebied kent vele bronnen, sprengen, beekjes, rivieren, moerassen en (stuw)meren. Maar niet alleen de uitgestrekte natuurgebieden zijn de moeite waard, ook de kleinschalige landbouw en dorpjes zijn vogelrijk. Als gevolg van diverse rommelhoekjes zijn de in ons land met uitsterven bedreigde soorten als Kuifleeuwerik en Grauwe Gors hier (nog?) algemeen. Eigenlijk overal en altijd zijn er vogels te zien en horen. Bijzonder om mee te maken zijn de

Foto: Folklo Erhart

Het halfopen landschap, dat rijk is aan vogels, draagt bij aan het "Hof van Eden-gevoel".

Ligging van de Oostelijke Rodopen (rood gearceerd) in het uiterste zuiden van Bulgarije

van dudeljo-ende Wielewalen resonerende bossen. Of zoals mij gevraagd werd na een comfortabele nacht in het tuinhuis: "Of ik de Nachtegaal had gehoord?" Ja hoor, dat had ik. Die zingt daar in het voorjaar namelijk dag en nacht en overal. Zo algemeen dat je er bijna 'doof' voor wordt.

De ervaringen tijdens mijn bezoeken aan dit gebied (sinds 1999) in het kader van mijn werk voor ARK natuurontwikkeling vormen de basis voor dit artikel. Sinds 2011 organiseer ik jaarlijks ook een natuur- en vogelreis naar dit gebied. Dit artikel beschrijft in een vijftal onderwerpen de meest vermeldenswaardige aspecten van de vogelbevolking van de Oostelijke Rodopen. Het geeft geen volledige beschrijving van alle 278 voorkomende vogelsoorten. Per onderwerp wordt wel een aantal kenmerkende en (doorgaans) wijdverspreide soorten vermeld.

Op het kruispunt

De Oostelijke Rodopen behoren tot één van de beste vogelbestemmingen in Europa. Dat is goed voor te stellen als je hoort, dat er maar liefst 278 verschillende vogelsoorten voorkomen. Dit hoge aantal soorten heeft het gebied mede te danken aan het feit, dat het op een kruispunt ligt van verschillende geografische regio's. Centraal

Foto: Fokko Ehrhart

De Zwartkopgors is een typische soort voor het zuidoosten van Europa

Tabel 1. Overzicht van soorten die vrijwel uitsluitend in Zuidoost-Europa voorkomen

Nederlandse naam
Balkansperwer
Arendbuizerd
Aziatische Steenpatrijs
Kaspische Gele Kwikstaart
Isabeltapuit
Oostelijke Blonde Tapuit
Griekse Spotvogel
Oostelijke Vale Spotvogel
Oostelijke Orpheusgrasmus
Balkanbergfluit
Rotsklever
Rouwmees
Maskerklauwier
Zwartkopgors

Europese vogelsoorten mixen hier met Mediterrane, aangevuld met soorten met een West-Aziatische verspreiding. Voor de 15 vogelsoorten vermeld in tabel 1, is deze regio het enige deel in Europa waar ze voorkomen (tabel 1).

Roofvogels

Op de lijst met exclusieve vogelsoorten (tabel 1) staan reeds Arendbuizerd en Balkansperwer vermeld. Of daar de, in het najaar op eilanden in de Middellandse Zee broedende, Eleonora's Valk bij hoort is de vraag. Feit is dat in het voorjaar deze soort in

de Oostelijke Rodopen regelmatig voorkomt als 'wintergast'. Wellicht een wat verwarrende terminologie, maar aangezien deze valkensoort zijn broedritme heeft aangepast aan het voorkomen van (uitgeputte) trekvogels in het najaar is dat voor hem net wat anders dan voor de meeste soorten in Europa.

De andere roofvogelsoorten broeden hier overigens gewoon in het voorjaar. Minder gewoon is de lange soortenlijst. Eigenlijk zijn van alle 38 in Europa voorkomende roofvogelsoorten alleen de Giervalk en Grijske Wouw nog nooit in deze regio gezien. Van de geregistreerde soorten komen er 23 regelmatig tot broeden. Naast de ook in de Nederland voorkomende soorten gaat het hier om Slangen-, Dwerg-, Schreeuw- en Steenarend. Sinds een jaar of 10 aangevuld met een broedpaar Zeearenden. Illustratief

voor de grote hoeveelheid roofvogels was een discussie over een Slangenarend, Visarend of Aasgier, waarbij alle drie de waarnemers gelijk hadden, omdat deze drie verschillende soorten toen tegelijk gezien werden!

Op de rotsen

Het beschermingswerk van de Vale Gier is een natuurbeschermingssucces, dat menig vogelaarshart sneller doet kloppen. Hoewel talrijk en wijd verspreid eind 19e, begin 20e eeuw, waren er in de jaren zestig geen broedende gieren bekend in Bulgarije (toen waren er trouwens ook niet zo heel veel vogelaars actief). Ronduit spectaculair was de ontdekking van een nest in 1978 in de Oostelijke Rodopen. Naast het broedpaar waren er toen 28 niet-broedende vogels in deze regio. Als gevolg van het neerleggen

Foto: Fokko Erhart

De Vale Gier is de afgelopen 30 jaar toegenomen, als gevolg van het werk van de Bulgaarse vogelbescherming

van kadavers, het beschermen van de nesten en het geven van voorlichting, heeft de populatie een enorme vlucht genomen. Zo zijn er in 2001 30 nesten en 108 vogels geteld. Als je denkt, dat daarmee het maximum bereikt was, kom je bedrogen uit, want tellingen in 2015 komen uit op minimaal 72 nesten en een maximaal 192 vogels.

Naast de Vale Gieren broeden er ook andere grote vogels op de rotsen van de Oostelijke Rodopen. Goed kijken dus of het om Aasgieren, Zwarte Ooievaar, Steenarend of Oehoes gaat, als een groot nest op een rots gevonden wordt.

Dergelijke rotsen zijn trouwens ook in trek bij kleinere soorten zoals de typisch voor deze regio voorkomende Rotsklever, maar ook elders in Europa voorkomende Rode en Blauwe Rotslijster, Rotszwaluw en Grijske Gorzen kunnen hier makkelijk gespot worden.

Hof van Eden

De Oostelijke Rodopen zijn een proeftuin en inspiratiebron voor natuurbeheerders. Een verwijzing naar de Hof van Eden gaat misschien iets te ver (een godsdienstige discussie daarover is in ieder geval niet de bedoeling), maar ik sluit niet uit dat mensen een dergelijke associatie maken tijdens een wandeling door dit deel van Bulgarije. Anders dan gebruikelijk in West Europa ontbreekt hier namelijk grotendeels een indeling van het landschap op basis van perceelgrenzen. Gebieden lopen doorgaans naadloos in elkaar over. Kort gegraasde stukken verruigen langzamerhand met struwelen en struwelen en gaan geleidelijk over in bos, waarin dan vervolgens weer open plekken te vinden

zijn. Een dergelijk landschap komt nog maar weinig voor in Europa en is zeker in onze lage landen vrijwel verdwenen. Met het verdwijnen van dit landschap is ook de biologische kennis over het functioneren van een dergelijk mozaïek-landschap verdwenen. In onze vogelboeken worden soorten aangemerkt als bosvogel (zoals de Balkanbergfluit en Rouwmees) of als akkervogel (zoals de Ortolaan). In de Oostelijke Rodopen kunnen dergelijke soorten tegelijkertijd gezien worden waar bomen groeien in het open veld of op grazige open stukken in het bos.

Wat ook bijdraagt aan het 'Hof van Eden-gevoel' is, dat dit halfopen landschap zeer rijk is aan (zang)vogels. Deze rijkdom kent twee oorzaken, ten eerste de mix van soorten uit drie verschillende geografische regio's (zie ook alinea "Op het kruispunt")

Foto: Folko Ehrhart

De Grauwe Klauwier is een kenmerkende soort van het halfopen landschap

en ten tweede de mix van verschillende habitattypes, waarvan wij gewend zijn dat ze ruimtelijk gescheiden zijn. Hierdoor leven open landsoorten (tapuiten), struiksoorten (klauwieren) en bosvogels (mezen, spechten) in elkaars directe omgeving. Goed kijken dus! Er zijn verschillende soorten klauwieren (Grauwe en Roodkopklauwier, maar ook de Kleine Klapekster en af en toe de gewone Klapekster), gorzen (Cirl, Grauwe en Ortolaan) en grasmussen (bijvoorbeeld Baardgrasmus, Kleine Zwartkop en Sperwergrasmus) te zien.

Oude tijden herleven

Wie verwacht er een Kerkuil tijdens een nachtwandeling door een stad? In Kardjali, de grootste stad van de Oostelijke Rodopen, blijkt dat de normaalste zaak van de wereld. Broedend in een vervallen huis en voedsel zoeken in stadsparken. Iets meer voor de hand liggend is de vondst van Dwergooruil in de hoofdstraat van een dorpje, maar zou het dan ook voor de hand liggen, dat dit paar zich heeft genesteld in een (nog werkende!) lantaarnpaal?

Foto: Folklo Erhart

Daar waar de Kuifleeuwerik in ons aangeharkte Nederland nagenoeg uitgestorven is, komt deze soort in "rommelhoekjes" van de Oostelijke Rodopen nog veelvuldig voor

Nog twee voorbeelden van verschillen tussen ons aangeharkte Nederlandje en het rommelige Bulgarije: oké, de Ooievaars zijn langs onze grote rivieren inmiddels weer terug als broedvogel nabij huizen en boerderijen, maar let op, in de Oostelijke Rodopen gaat dit veelal gepaard met de aanwezigheid van een kolonie Spaanse Mussen (in het ooievaarsnest).

Kleurrijk en exotisch is het voorkomen van Bijeneter, Scharrelaar en Hop in steile wanden en op elektriciteitsdraden langs de weg. Hoewel het alleen van de Hop en Roodkopklauwier bekend is dat deze hedendaagse thermofiele soorten voorheen in Nederland broedden, breiden Bijeneter en Scharrelaar zich momenteel uit in noordelijke richting. Het ruim voldoende aanwezig zijn van grote insecten speelt deze soorten in de Rodopen zeker in de kaart.

Zaadetende vogels doen het ook (nog) erg goed op het platteland van Bulgarije. Op veel plekken komen planten tot bloei en hebben ze alle gelegenheid om zaad te zetten. Naast voedsel bieden dergelijke rommelhoekjes bovendien gelegenheid voor soorten als Kuifleeuwerik en Grauwe Gors om tot broeden te komen.

Momenteel broedt de Kuifleeuwerik nog mondjesmaat in Nederland. Volgens schatting hebben er op het hoogtepunt in de jaren vijftig 5000-10.000 paar bij ons gebroed. Wellicht voor de hedendaagse Nederlandse vogelaar lastig voor te stellen. In de Bulgaarse dorpen en steden komt de Kuifleeuwerik nog steeds veel voor. Je kan hem zo maar tegen het lijf lopen tijdens het boodschappen doen.

Misschien nog groter is het verschil voor de Grauwe Gors, een soort die sinds 2013 niet meer jaarlijks in Nederland broedt. Tijdens een autorit in mei (met het raam halfopen vanwege het mooie weer) is de klingelende zang van deze Gors onderdeel van het landschap. Toch wel bijzonder om tijdens een half uur durende wandeling langs akkers en velden 20 zingende Grauwe Gorzen te tellen. Net zoveel als de totale Nederlandse populatie anno 2005. Helaas zijn die Nederlandse vogels er nu niet meer. Gelukkig in de Oostelijke Rodopen voorlopig nog wel!

Fokko Erhart
fokko@wildernisfoto.nl

Literatuur

Erhart F. 2012. Ontdek de magie van de Oostelijke Rodopen. Wildernisfoto.nl, Arnhem.

Hilbers, D., H. Dierickx, A. Tabak & A. Vliegert-hart 2013. Eastern Rhodopes – Nestos, Evros and Dadia. Bulgaria and Greece. Crossbill Guides Foundation, Arnhem.

Mocht je na het lezen van dit artikel besluiten om naar de Oostelijke Rodopen te gaan om vogels te kijken, dan is het misschien een idee om mee te doen met het Nederlands/Bulgaarse vogeltelproject. Kijk voor meer informatie op: <http://www.thehabitatfoundation.org/nl/content/vogels-tellen-bulgarije>

Foto: Fokko Erhart

In sommige dorpjes in de Rodopen is de tijd stil blijven staan